ΕΝΟΤΗΤΑ 9 Βιβλία - Βιβλιοθήκες
ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗΣ – ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΟ

1. Σύνδεση όρων και προτάσεων με κόμμα

Συχνά, όταν μιλάμε ή γράφουμε, **βάζουμε στη σειρά λέξεις ή προτάσεις όμοιες συντακτικά,** που έχουν δηλαδή την ίδια συντακτική θέση σε μια περίοδο λόγου, χωρίς να τις συνδέουμε (ενώνουμε) με κάποιον παρατακτικό σύνδεσμο (και, όμως, αλλά, ή, ούτε, είτε είτε κ.λπ.) **αλλά χωρίζοντάς τες με κόμμα.** Συγκεκριμένα, βάζουμε κόμμα ανάμεσα:

α) στους όρους μια πρότασης που έχουν την ίδια συντακτική θέση (υποκείμενο, αντικείμενο, κατηγορούμενο κ.λπ.) και δε συνδέονται μεταξύ τους με κάποιον σύνδεσμο
π.χ. – Ο Πέτρος, η Μαρία, η Γεωργία, η Γιώτα πηγαίνουν κάθε μέρα μαζί στο σχολείο. (χωρίζονται με κόμμα τα υποκείμενα του ρήματος)
- Αγόρασε τυρί, γάλα, ψωμί, γιαούρτι, φρούτα. (χωρίζονται με κόμμα τα αντικείμενα του ρήματος).
- Ο Κώστας είναι καλός, πονόψυχος, αγαπητός σε όλους. (χωρίζονται με κόμμα τα κατηγορούμενα)

β) στις προτάσεις μιας περιόδου που έχουν την ίδια συντακτική θέση (είναι δηλαδή όλες κύριες ή όλες δευτερεύουσες, ίδιου όμως είδους) και δε συνδέονται μεταξύ τους με κάποιον σύνδεσμο.
Π.χ. Σκούπισε το πάτωμα, ξεσκόνισε τα έπιπλα, σφουγγάρισε, καθάρισε τα παντζούρια, έπλυνε το μπαλκόνι. (εδώ έχουμε πέντε κύριες προτάσεις- ίδιες δηλαδή συντακτικά- που χωρίζονται με κόμμα, καθώς δεν υπάρχει ανάμεσά τους κανένας σύνδεσμος)
- Δεν ξέρω τι του είπαν, τι τους είπε, τι συμφώνησαν τελικά. (οι προτάσεις τι του είπαν/ τι τους είπε/ τι συμφώνησαν τελικά είναι δευτερεύουσες πλάγιες ερωτηματικές, - ίδιες δηλαδή συντακτικά – και χωρίζονται με κόμμα, καθώς δεν υπάρχει ανάμεσά τους κάποιος παρατακτικός σύνδεσμος π.χ. και, ή, ούτε, που, που να τις συνδέει.)

Σύνδεση με <<και>>
Σε αντίθεση με τη σύνδεση όρων και προτάσεων με κόμμα, έχουμε τη σύνδεση με **<<και>>** όπου δύο ή περισσότερες **όμοιες προτάσεις** (κύριες ή δευτερεύουσες/εξαρτημένες ίδιου είδους) **ή όροι μιας πρότασης** με την ίδια συντακτική λειτουργία (υποκείμενα, αντικείμενα, κατηγορούμενα, προσδιορισμοί) **συνδέονται** μεταξύ τους **με το <<και>>.**
Π.χ. Πήγα **και** τον βρήκα **και** του μίλησα **και** φώναξα **και** τσακώθηκα μαζί του.
Πήραν χρήματα **και** κοσμήματα **και** πίνακες **και** ρούχα **κι** ό,τι βρήκαν μπροστά τους.
Με τον τρόπο αυτό σύνδεσης – γνωστό και ως <<πολυσύνδετο σχήμα>>- δίνεται μεγαλύτερο βάρος στο νόημα μιας φράσης (έμφαση).

Σύνδεσμοι είναι οι μικρές άκλιτες λέξεις που συνδέουν δύο ή περισσότερους όρους μια πρότασης ή και ολόκληρες προτάσεις μεταξύ τους. Οι σύνδεσμοι, γενικά, είναι δύο ειδών, οι **παρατακτικοί,** που συνδέουν ίδιους συντακτικά όρους και προτάσεις (και, ή, είτε είτε, ούτε ούτε, αλλά, όμως κ.ά.), και οι **υποτακτικοί,** που συνδέουν κύριες με δευτερεύουσες προτάσεις ή δευτερεύουσες με δευτερεύουσες (διαφορετικού είδους) προτάσεις, (γιατί, επειδή, καθώς, αφού, όταν, μήπως, αν, ώστε, ότι, πως, να κ.ά.).

2.Ρηματικές και ονοματικές φράσεις

1. Ρηματική φράση λέγεται μια φράση που έχει **ρήμα,** καθώς **και** άλλες **λέξεις που συμπληρώνουν το νόημά του** (αντικείμενο, κατηγορούμενο, με τους προσδιορισμούς τους).

Π.χ. Δημοσίευσε κάποια παιδικά διηγήματα.

Ρήμα **αντικείμενο**

2. ονοματική φράση λέγεται μια φράση όταν **οι λέξεις** από τις οποίες αποτελείται **είναι ονόματα** (ουσιαστικά, επίθετα, αντωνυμίες).

Π.χ. δημοσίευση κάποιων παιδικών διηγημάτων

Ουσιαστικό αντωνυμία επίθετο ουσιαστικό

3. Σε πολλές περιπτώσεις **μπορούμε να μεταφέρουμε μια ρηματική φράση σε ονοματική και το αντίστροφο,** ως εξής:

α) Για να μεταφέρουμε μια ρηματική φράση σε ονοματική, **αντικαθιστούμε το ρήμα** της φράσης **με το αντίστοιχο ουσιαστικό** και κάνουμε όποιες άλλες αλλαγές είναι απαραίτητες στις υπόλοιπες λέξεις, ώστε η φράση να είναι σωστά συνταγμένη. Π.χ.

εκδίδονται νέα βιβλία της **ρηματική φράση**

έκδοση νέων βιβλίων της **ονοματική φράση**

β) Για να μετατρέψουμε μια ονοματική φράση σε ρηματική, **αντικαθιστούμε το ουσιαστικό** της φράσης **με το αντίστοιχο ρήμα** και κάνουμε πάλι όποιες άλλες αλλαγές είναι απαραίτητες στις υπόλοιπες λέξεις, ώστε η φράση να είναι σωστά συνταγμένη. Π.χ.

Αύριο **η παρουσίαση** του νέου της βιβλίου στο κοινό. **ονοματική φράση**

Αύριο **παρουσιάζεται** το νέο της βιβλίο στο κοινό. **ρηματική φράση**

3. Κύριες και δευτερεύουσες προτάσεις

1. Κύριες (ή ανεξάρτητες) λέγονται οι προτάσεις που **εκφράζουν ένα ολοκληρωμένο νόημα και μπορούν να σταθούν μόνες τους στο λόγο,** χωρίς να εξαρτώνται από άλλες.

Π.χ. Ο Δημήτρης δεν ήρθε μαζί μας.
Αυτός είναι ο αδερφός της.

2. Δευτερεύουσες (ή εξαρτημένες) λέγονται οι προτάσεις που **δεν εκφράζουν ένα ολοκληρωμένο νόημα** και γι' αυτό δεν μπορούν να σταθούν μόνες τους στον λόγο, **αλλά εξαρτώνται από μια άλλη πρόταση** – οι προτάσεις αυτές συμπληρώνουν ή προσδιορίζουν μια άλλη πρόταση
Π.χ. Ο Δημήτρης δεν ήρθε μαζί μας, **επειδή ήταν άρρωστος.** (φανερώνει αιτία)
Αυτός είναι ο αδερφός της, **που σπουδάζει στην Αθήνα.**

Τα είδη των δευτερευουσών προτάσεων
1. ειδικές: Αυτές που αρχίζουν με τους συνδέσμους **ότι, πως, που** π.χ. Είπε **ότι θα φύγει αύριο.**

2. βουλητικές: Αυτές που αρχίζουν με το σύνδεσμο **να** π.χ. θέλω **να φύγω.**

3. ενδοιαστικές: αυτές που αρχίζουν με το συνδέσμους **μήπως, μη(ν)**
π.χ. Φοβάμαι **μήπως φύγει.**

4. πλάγιες ερωτηματικές: Αυτές που αρχίζουν με το συνδέσμους **αν, μήπως** ή με τις ερωτηματικές αντωνυμίες (**ποιος, πόσος** κ.ά.) και με ερωτηματικά επιρρήματα (πώς, πού κ.ά.) π.χ. Με ρώτησε **αν θα έρθεις /** Με ρώτησε **πού πας.**

5. αναφορικές: Αυτές που αρχίζουν με αναφορικές αντωνυμίες (που, όποιος, οποίος, όσος, ό,τι) ή αναφορικά επιρρήματα (όπου, όπως, όσο κ.ά.) π.χ. Ήρθε ο Γιώργος, **ο οποίος έλειπε καιρό στο εξωτερικό /** Πήγαινε **όπου θες.**

6. αιτιολογικές: Αυτές που αρχίζουν με το συνδέσμους **γιατί, επειδή, αφού, καθώς** κ.ά. π.χ. Έφυγε γρήγορα, **γιατί είχε δουλειά.**

7. χρονικές: Αυτές που αρχίζουν με το συνδέσμους **όταν, ενώ, καθώς, αφού, πριν, μόλις, ώσπου, προτού** κ.ά. π.χ. **Όταν τον βλέπω,** τρέμω.

8. τελικές: Αυτές που αρχίζουν με το συνδέσμους **να, για να,** π.χ. Ήρθε **για να μείνει.**

9. αποτελεσματικές ή συμπερασματικές: Αυτές που αρχίζουν συνήθως με τους συνδέσμους **ώστε, ώστε να, που να** π.χ. Λείπει τόσο καιρό, **ώστε δε θυμάται κανέναν μας.**

10. υποθετικές: Αυτές που αρχίζουν συνήθως με τους συνδέσμους **αν ή εάν** π.χ. **Αν πας,** δε θα σου ξαναμιλήσω.
11. εναντιωματικές: Αυτές που αρχίζουν με το συνδέσμους **αν και, μολονότι, παρόλο που** κ.ά. π.χ. **Αν και δεν έκανε τίποτα,** εκείνη τον μάλωσε.

Πως ξεχωρίζω το **ενώ** σαν χρονικό σύνδεσμο ή εναντιωματικό Όταν είναι χρονικός σύνδεσμος τον αντικαθιστώ και με το όταν **Ενώ** διάβαζα, χτύπησε το τηλέφωνο ή **Όταν** διάβαζα, χτύπησε το τηλέφωνο

4.Η χρήση του κόμματος

Το **κόμμα** είναι ένα σημείο στίξης του γραπτού λόγου που μας βοηθά πολύ να καταλάβουμε ένα κείμενο. Η κακή του χρήση όμως δημιουργεί προβλήματα, γι' αυτό πρέπει να γνωρίζουμε που πρέπει ή μπορούμε να το χρησιμοποιούμε.
Με κόμμα, χωρίζουμε:

1. την κλητική προσφώνηση από την υπόλοιπη φράση	Ελάτε**,** παιδιά**,** να φάτε. Κώστα**,** φέρε μου λίγο νερό.
2. ένα βεβαιωτικό ή αρνητικό επίρρημα που βρίσκεται στην αρχή της πρότασης.	Εντάξει**,** θα κάνω ό,τι θέλεις. Όχι**,** δεν ξέρω τίποτα.
3. την παράθεση και την **επεξήγηση από την υπόλοιπη πρόταση.**	Ο κ. Γεωργιάδης**,** ο γιατρός**,** απουσιάζει. (παράθεση) Η καταγωγή του ποιητή της << Ιλιάδας>> και της <<Οδύσσειας>>**,** του Ομήρου**,** δεν είναι γνωστή. (επεξήγηση)
4. τους όμοιους συντακτικά όρους μια πρότασης ή τις όμοιες προτάσεις (κύριες ή δευτερεύουσες) **που δε συνδέονται** μεταξύ τους με κάποιον σύνδεσμο (το <<και>>)	**-** Μας πρόσφερε γλυκά**,** καφέ**,** αναψυκτικά**,** ποτά. **-** Κάθε πρωί σηκώνομαι**,** τρέχω στο μπάνιο**,** πλένομαι**,** ντύνομαι**,** πίνω βιαστικά ένα γάλα**,** αρπάζω την τσάντα μου και φεύγω.
5. τις όμοιες προτάσεις (κύριες ή δευτερεύουσες) **που συνδέονται με τους συνδετικούς συνδέσμους** (αλλά, όμως, παρά, μόνο. Κ.λπ.)	Έφυγε**,** αλλά γύρισε σύντομα. Θύμωσε πολύ, όμως δεν είπε τίποτα. Δεν κάνει τίποτα**,** παρά να κάθεται.
6. συνήθως **τις δευτερεύουσες επιρρηματικές προτάσεις**	Μόλις τον είδε**,** έτρεξε αμέσως κοντά του. (χρονική πρόταση)

(αιτιολογικές, χρονικές, τελικές, αποτελεσματικές ή συμπερασματικές, υποθετικές, εναντιωματικές) από τις κύριες.	Μην έρχεσαι**,** αν δε θέλεις. (υποθετική πρόταση) Έφυγε γρήγορα**,** για να μη χάσει το τρένο. (τελική πρόταση)
7. τις δευτερεύουσες αναφορικές προτάσεις από τις κύριες όταν δεν αποτελούν απαραίτητο συμπλήρωμα του νοήματός τους και μπορούν να παραλειφθούν. Όταν όμως οι προτάσεις αυτές αποτελούν απαραίτητο συμπλήρωμα της πρότασης από την οποία εξαρτώνται, τότε δε χωρίζονται με κόμμα.	**-**Θα βγω με τον Γιώργο**,** που είναι φίλος του αδερφού μου.(Η αναφορική πρόταση δεν αποτελεί απαραίτητο συμπλήρωμα του όρου που προσδιορίζει (τον Γιώργο), οπότε μπορεί να παραλειφθεί.) **-**Το παιδί που είδες είναι φίλος του αδερφού μου. (Η αναφορική πρόταση είναι απαραίτητο συμπλήρωμα – προσδιορισμός της λέξης **Το παιδί.**)

5.Το επίθετο ο πολύς, η πολλή, το πολύ και το επίρρημα πολύ

Το επίθετο ο πολύς, η πολλή, το πολύ συνοδεύει ουσιαστικά και κλίνεται και στα τρία γένη

	αρσενικό	**θηλυκό**	**ουδέτερο**
Ενικός αριθμός			
Ονομαστική	ο πολύς	η πολλή	το πολύ
Γενική	του πολύ/πολλού	της πολλής	του πολύ/πολλού
Αιτιατική	τον πολύ	την πολλή	το πολύ
Κλητική	**-**	**-**	**-**
Πληθυντικός αριθμός			
Ονομαστική	οι πολλοί	οι πολλές	τα πολλά
Γενική	των πολλών	των πολλών	των πολλών
Αιτιατική	τους πολλούς	τις πολλές	τα πολλά
Κλητική	**-**	**-**	**-**

Το επίθετο πολύ
1. Στον ενικό αριθμό το αρσενικό και το ουδέτερο γράφονται με **υ** και **ένα λ,** ενώ το θηλυκό με **η** και **δύο λ** (λλ)
2. Στον πληθυντικό αριθμό και τα τρία γένη γράφονται με **δύο λ** (λλ).
3. Σε κανένα γένος δεν υπάρχει κλητική ούτε ενικού ούτε πληθυντικού αριθμού.
4. Το ποσοτικό επίρρημα πολύ μένει αμετάβλητο (δεν κλίνεται) και συνοδεύει **επίθετα ή μετοχές, ρήματα και άλλα επιρρήματα.**
Π.χ. Είσαι **πολύ** κομψή μ' αυτό το φόρεμα. (συνοδεύει το επίθετο κομψή)
Είναι **πολύ** στεναχωρημένος με τ' αποτελέσματα των εξετάσεων. (συνοδεύει τη μετοχή στεναχωρημένος.)
Μην τρέχεις **πολύ** και σου συμβεί κανένα ατύχημα. (συνοδεύει το ρήμα Μην τρέχεις.)
Ήρθε **πολύ** αργά και δεν πρόλαβε. (συνοδεύει το επίρρημα αργά.)

6. Σύνθετες λέξεις με α΄ συνθετικό προθέσεις

Πολλές από τις λέξεις που χρησιμοποιούμε στη γλώσσα μας είναι **σύνθετες,** προέρχονται δηλαδή από τη συνένωση άλλων, απλών λέξεων. Από τις χιλιάδες σύνθετες λέξεις που υπάρχουν, πολλές έχουν α΄ συνθετικό **προθέσεις** (άκλιτες λέξεις που μπαίνουν μπροστά από τα ονόματα ή τα επιρρήματα, για να φανερώσουν μαζί τους τόπο, χρόνο, αιτία, ποσό, τρόπο κ.λπ.)

Οι προθέσεις που χρησιμοποιούνται στη σύνθεση των λέξεων μπορούν να χωριστούν σε δύο <<**ομάδες**>>:
α) σ' αυτές που υπήρχαν στην αρχαία ελληνική γλώσσα και εξακολουθούν και σήμερα, στη νεοελληνική γλώσσα, να χρησιμοποιούνται ως προθέσεις και τις οποίες συναντάμε και μόνες τους στο λόγο.(**αντί, από, κατά, μετά, παρά, προς)**
β) σ' αυτές που υπήρχαν στην αρχαία ελληνική γλώσσα και δε χρησιμοποιούνται πια μόνες στον λόγο, αλλά μόνο στη σύνθεση των λέξεων (**ανά, αμφί, διά, εκ, εν, επί, εις, περί, προ, συν, υπέρ, υπό)**

Οι προθέσεις της νεοελληνικής γλώσσας	
1. αντί η οποία παίρνει τη μορφή **αντ-ή ανθ-** όταν η επόμενη λέξη αρχίζει από φωνήεν.	**Αντι**γράφω (αντί + γράφω). **Αντ**έχω (αντί +έχω), **ανθ**ελληνικός (αντι + ελληνικός)
2. από η οποία παίρνει τη μορφή **απ-ή αφ-** όταν η επόμενη λέξη αρχίζει από φωνήεν	**Απο**γραφή (από + γραφή), **απ**αγορεύω (από +αγορεύω), **αφ**ηγούμαι (από + ηγούμαι [αρχαίο ρήμα])
3. κατά η οποία παίρνει τη μορφή **κατ- ή καθ-** όταν η επόμενη λέξη αρχίζει από φωνήεν	**κατα**γράφω (κατά +γράφω), **κατ**έρχομαι (κατά + έρχομαι, **καθ**αγιάζω (κατά + αγιάζω), **καθ**ησυχάζω (κατά + ησυχάζω)
4. μετά η οποία παίρνει τη μορφή **μετ- ή μεθ-** όταν η επόμενη λέξη αρχίζει από φωνήεν	**μετα**φέρω (μετά +φέρω), **μετ**έχω (μετά + έχω), **μέθ**οδος (μετά + οδός)
5. παρά η οποία παίρνει τη μορφή **παρ-** όταν η επόμενη λέξη αρχίζει από φωνήεν	**Παρα**βλέπω (παρά + βλέπω), **παρα**καλώ (παρά + καλώ), **πάρ**οδος (παρά + οδός).
6.προς	**Προσ**δένω (προς + δένω), **προσ**έχω (προς + έχω), **πρόσ**οδος (προς + οδός).

.

Οι προθέσεις της αρχαίας ελληνικής γλώσσας	
1. ανά- η οποία παίρνει τη μορφή **αν-** όταν η επόμενη λέξη αρχίζει από φωνήεν	**ανα**τρέχω (ανά + τρέχω), **αν**έρχομαι (ανά + έρχομαι

2. αμφί-	**Αμφι**βάλλω (αμφί + βάλλω), **αμφι**θέατρο (αμφί + θέατρο)
3. διά- η οποία παίρνει τη μορφή **δι-** όταν η επόμενη λέξη αρχίζει από φωνήεν.	**Δια**φέρω (διά + φέρω), **δί**οδος (διά + οδός).
4. εκ- η οποία παίρνει τη μορφή **εξ-** όταν η επόμενη λέξη αρχίζει από φωνήεν.	**εκ**τροφή (εκ + τροφή), **έξ**οδος (εκ + οδός).
5. εν- η πρόθεση αυτή αλλάζει συχνά μορφή ανάλογα με το σύμφωνο από το οποίο αρχίζει η επόμενη λέξη και γίνεται: **-εγ-** όταν η επόμενη λέξη αρχίζει από **κ,γ,χ.** **-ελ-** όταν η επόμενη λέξη αρχίζει από **λ.** **-εμ-** όταν η επόμενη λέξη αρχίζει από **β,** **μ,** **π,** **φ,** **ψ.** **-ερ-** όταν η επόμενη λέξη αρχίζει από **ρ.**	**εν**ισχύω (εν + ισχύω), **έν**θερμος (εν +θερμός), **έν**ταση (εν +τάση). **εγ**κρίνω (εν + **κ**ρίνω), **εγ**γράφω (εν + **γ**ράφω), **έγ**χρωμος (εν + **χ**ρώμα). **έλ**λειψη (εν + λείπω) **έμ**βλημα (εμ + **β**λήμα), **έμ**μεσος (εν + **μ**έσος), **έμ**πειρος (εν + **π**είρα), **έμ**φραγμα (εν + **φ**ράγμα), **έμ**ψυχος (εν + **ψ**υχή) **έρ**ρυθμος (εν + **ρ**υθμός).
6. επί- η οποία παίρνει τη μορφή **επ-** ή **εφ-** όταν η επόμενη λέξη αρχίζει από φωνήεν.	**επι**λέγω (επί + λέγω), **επ**αυξάνω (επί + αυξάνω), **εφ**αρμόζω (εφ + αρμόζω).
7. εις-	**εισ**άγω (εις + άγω), **είσ**οδος (εις + οδός).
8. περί-	**περι**βάλλω (περί + βάλλω), **περι**ορίζω (περί + ορίζω).
9. προ-	**προ**βάλλω (προ + βάλλω), **προ**έρχομαι (προ + έρχομαι).
10. συν- η πρόθεση αυτή αλλάζει συχνά μορφή ανάλογα με το σύμφωνο από το οποίο αρχίζει η επόμενη λέξη και γίνεται: **-συγ-** όταν η επόμενη λέξη αρχίζει από **κ, γ, χ,** **-συλ-** όταν η επόμενη λέξη αρχίζει από **λ.** **-συμ-** όταν η επόμενη λέξη αρχίζει από **β, μ, π, φ, ψ.**	**σύγ**κρυο (συν + **κ**ρύο), **συγ**γράφω (συν + **γ**ράφω), **συγ**χαίρω (συν + χαίρω). **συλ**λέγω (συν + **λ**έγω). **συμ**βαίνω (συν + **β**αίνω), **συμ**μετέχω (συν + **μ**ετέχω), **συμ**πολίτης (συν + **π**ολίτης), **συμ**φέρω (συν + **φ**έρω), **συμ**ψηφίζω (συν + **ψ**ηφίζω). **συρ**ρέω (συν + **ρ**έω)

-συρ- όταν η επόμενη λέξη αρχίζει από **ρ.** **-συσ-** όταν η επόμενη λέξη αρχίζει από **σ** και μετά ακολουθεί φωνήεν. **-συ-** (το **ν** χάνεται), όταν η επόμενη λέξη αρχίζει από **ζ, ξ, σκ,σπ, στ, σφ, σχ.**	**συσσ**ωρεύω (συν + **σω**ρεύω) **σύ**ζυγος (συν + **ζ**υγός), **σύ**ξυλος (συν + **ξ**ύλο), **σύ**σκεψη (συν + **σκ**έψη), **συ**σπουδάζω (συν + **σπ**ουδάζω), **συ**στεγάζομαι (συν + **στ**εγάζομαι), **συ**σφίγγω (συν + **σφ**ίγγω), **συ**σχετίζω (συν + **σχ**ετίζω).
11. υπερ-	**υπερ**βάλλω (υπέρ + βάλλω), **υπερ**αρκετός (υπέρ + αρκετός)
12. υπό- η οποία παίρνει τη μορφή **υπ-** ή **υφ-** όταν η επόμενη λέξη αρχίζει από φωνήεν.	**Υπο**στηρίζω (υπό + στηρίζω), **υπ**έδαφος (υπό + έδαφος), **υφ**ήλιος (υπό + ήλιος).